

УДК 338.477

Снігир Л.П.
кандидат економічних наук, старший викладач
Університету економіки та права «КРОК»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

THEORETICAL ASPECTS OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито сутність економічної безпеки держави. Розглянуто питання забезпечення економічної безпеки, які стали особливо актуальними за умов світової фінансово-економічної кризи та посилення кризових явищ всередині країни. Автором визначено основи, здійснено аналіз складових частин економічної безпеки держави. Запропоновано стратегію розвитку економічної безпеки України як важливої складової національної безпеки держави, а також готовність і здатність інститутів влади розробити механізм реалізації стратегічних інтересів розвитку національної економіки як всередині країни, так і за її межами. На основі аналізу різних дослідницьких підходів економічної безпеки автором визначено такий стан економічної системи, за якого забезпечуються його стабільний розвиток, захист і локалізація зовнішніх та внутрішніх загроз, що дає змогу забезпечити адекватний рівень соціально-економічних умов для суспільно-державного розвитку.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, стратегія розвитку економічної безпеки, ефективна економіка, механізми управління економічною безпекою.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта сущность экономической безопасности государства. Рассмотрены вопросы обеспечения экономической безопасности, которые стали особенно актуальными в условиях мирового финансово-экономического кризиса и усиления кризисных явлений внутри страны. Автором определены основы, осуществлен анализ составляющих частей экономической безопасности государства. Предложена стратегия развития экономической безопасности Украины как важной составляющей национальной безопасности государства, а также готовность и способность институтов власти разработать механизм реализации стратегических интересов развития национальной экономики как внутри страны, так и за ее пределами. На основе анализа различных исследовательских подходов экономической безопасности автором определено такое состояние экономической системы, при котором обеспечиваются его стабильное развитие, защита и локализация внешних и внутренних угроз, которые позволяют обеспечить адекватный уровень социально-экономических условий для общественно-государственного развития.

Ключевые слова: национальная безопасность, экономическая безопасность, стратегия развития экономической безопасности, эффективная экономика, механизмы управления экономической безопасностью.

ANNOTATION

The article reveals the essence of economic security of the state. The issues of ensuring economic security are considered which became especially relevant in the context of the global financial and economic crisis and the intensification of crisis phenomena within the country. The author defined the basis and analyzed the components of economic security of the state. The proposed strategies for the development of Ukraine's economic security as an important component of national security are proposed as well as the readiness and ability of the authorities to develop a mechanism for implementing the strategic interests of the development of the national economy, both within the country and abroad. Based on the analysis of various research approaches to economic security, the author identifies the state

of the economic system in which stable development, protection and localization of external and internal threats is ensured, thus ensuring an adequate level of socio-economic conditions for social and state development.

Keywords: national security, economic security, economic security development strategies, effective economy, mechanisms for managing economic security.

Постановка проблеми. Поняття «економічна безпека» міцно увійшло в наше життя в другій половині ХХ століття. За умов постіндустріального розвитку суспільства це поняття стало актуальним для багатьох країн світу, а сьогодні воно є невід'ємною частиною внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої розвиненої держави.

Проблема забезпечення економічної безпеки нині є предметом детального вивчення та наукових досліджень. Структуру економічної безпеки можна уявити як взаємозв'язок різних рівнів економічних відносин.

Сукупна дія таких зовнішніх економічних факторів, як, зокрема, значна зовнішня заборгованість, відсутність цілісної нормативної бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності, залежність від імпорту, нерозвиненість інфраструктури підтримки вітчизняного експорту, втрата освоєних ринків збуту, відтік інтелектуальної власності та кадрів за кордон, вивезення за межі держави валютного та сировинного запасу, формує одне з основних джерел загроз економічної безпеки. Тому забезпечення економічної безпеки за умов глобалізації світової економіки є гарантією незалежності країни, важливим компонентом забезпечення національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні науковцями зроблено багато досліджень у сфері економічної безпеки та її складових частин. Важливу роль у теоретичному та емпіричному дослідженні цієї проблематики відіграють праці сучасних вітчизняних учених і практиків. Вагомий внесок у теорію і практику економічної безпеки зробили такі провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.П. Бакушевич [5, с. 24], О.А. Кириченко, В.С. Сідак, С.М. Лаптев [6, с. 327], Т.Т. Ковальчук [7, с. 483], А.Т. Ковальчук, А.Т. Матиос [8, с. 124], В.В. Крутов [9, с. 338], О.І. Соскін [10, с. 45], В.П. Федосов [11, с. 98].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри велику кількість публікацій щодо економічної безпеки держави,

все одно залишається багато невирішених проблем, пов'язаних з теорією та практикою економічної безпеки держави. Зокрема, ситуацію ускладнює відсутність систематизації сучасних методів та моделей управління економічною безпекою, а також їх впровадження на всіх рівнях управління економікою. Ці та інші питання зумовлюють актуальність вибраної нами теми дослідження.

Мета статті полягає в аналізі наявних теоретичних підходів до формування економічної безпеки держави та рекомендацій щодо вдосконалення механізму управління економічною безпекою на всіх рівнях управління державою.

Виклад основного матеріалу дослідження. За 26 років незалежності України економічна безпека забезпечення економічної безпеки стали пріоритетними питаннями окремих пунктів нормативно-правових актів країни. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV [1, с. 35], відповідно до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України, визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [2]. До прийняття цього Закону діяла Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року [3, с. 151].

Головним історичним документом нашої держави з 2015 року є Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [4, с. 8]. Вона визначила мету, вектори руху та першочергові пріоритети, серед яких соціально-економічні посідають чільне місце в становленні та розвитку України.

Головною метою Стратегії є впровадження в нашої державі європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Задля цього розвиток здійснюватиметься за векторами, які зумовлять проведення реформ на всіх рівнях та структурах державного управління. Внаслідок цього Україна має стати державою з розвинутою сильною економікою та з передовими інноваціями.

Поява цього Закону відіграє визначну роль для держави в процесі відстоювання національних інтересів. Головна мета концепції національної безпеки України полягає в тому, щоб створити таку систему захисту національних інтересів, цінностей, яка базується на основі наявного внутрішнього потенціалу.

В розвинених країнах забезпечення економічної безпеки є пріоритетним напрямом державної політики. Це дає змогу розглядати економічну безпеку як безумовну гарантію на рівнях:

- зовнішньої політики (суверенітет держави);
- внутрішньої політики (соціально-політична стабільність суспільства) [11, с. 98].

Теоретично-концептуальна розробка поняття «економічна безпека» здійснюється в рамках провідних наукових зарубіжних інститутів. Визначення змісту економічної безпеки, її складових елементів, а також механізму забезпечення інтерпретуються багатозначно.

На думку більшості дослідників, національна економічна безпека – це такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонічний, соціально спрямований розвиток країни загалом.

Забезпечення економічної безпеки розглядається в таких аспектах:

- складова частина національної безпеки;
- діяльність, що проводиться паралельно із захистом економічних інтересів країни;
- принцип охорони життєдіяльності важливих інтересів особистості, суспільства.

Економічна безпека держави – стан захищеності національної економіки від внутрішніх і зовнішніх умов, процесів і факторів, що ставлять під загрозу її стабільний розвиток та економічну незалежність; готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації національних інтересів розвитку національної економіки як всередині країни, так і поза її межами [7, с. 483].

Під поняттям «забезпечення економічної безпеки» слід розуміти систему дій, яка дає можливість запобігти виникненню та розвитку негативних, міжнародних та небезпечних факторів, умов, процесів, а також створення ситуацій з ліквідації їх наслідків.

Щодо поняття «економічна безпека», то можна зазначити, що це такий стан економічної системи, за якого забезпечуються її стабільний розвиток, захист і локалізація зовнішніх та внутрішніх загроз, які дають змогу забезпечити адекватний рівень соціально-економічних умов для суспільно-державного розвитку.

Економічна безпека як системне утворення включає такі основні складові:

- технологічна;
- продовольча;
- фінансово-кредитна;
- промислова;
- зовнішньоекономічна;
- інвестиційна;
- енергетична;
- транспортно-комунікаційна;
- соціальна (соціально-економічна) [6, с. 327].

Кожна з цих складових економічної безпеки має низку критеріїв, що характеризують її рівень.

Технологічна безпека визначається постійною участю в міжнародних ринках технологій на основі виробництва конкурентоспроможної науково-технічної продукції.

Продовольча безпека вимірюється наявністю та використанням природно-сировинних ресурсів для виробництва якісних продуктів харчування та можливості масового споживання їх населенням.

Фінансово-кредитна складова обумовлена стабільністю фінансової системи, стійкістю національної валюти, достатністю золотовалютних запасів або створенням умов для стійкого економічного зростання.

Промислова складова визначається розвитком індустріального потенціалу, стійкістю та ефективністю виробництва технічної продукції, необхідної для функціонального забезпечення економічного життя країни.

Зовнішньоекономічна складова характеризується захистом внутрішнього ринку економіки від зовнішніх чинників стосовно умов міжнародного поділу за збереження відкритості економіки.

Інвестиційна складова залежить від рівня інвестиційної привабливості держави, можливості ефективного використання та повернення залучених коштів з урахуванням дотримання національних економічних інтересів.

Енергетична складова визначається можливістю забезпечення власних енергоносіїв і достатнього виробництва енергії для підтримки внутрішнього промислового виробництва.

Транспортно-комунікаційна складова виражається в наявності транспортно-комунікаційних магістралей, що дають змогу мати альтернативні джерела виходу на світовий ринок.

Соціальна (соціально-економічна) складова означає стан захищеності, який забезпечується відсутністю руйнівних соціально-економічних конфліктів, низьким рівнем соціальної напруги та задоволення життєвих потреб суспільства [6, с. 328].

На основі аналізу різних дослідницьких підходів до економічної безпеки можемо визначити такий стан економічної системи, за якого забезпечуються його стабільний розвиток, захист і локалізація зовнішніх та внутрішніх загроз, що дає змогу забезпечити адекватний рівень соціально-економічних умов для суспільно-державного розвитку.

Загрози економічній безпеці мають, як правило, комплексний характер, безпосередньо або опосередковано впливаючи на всі сторони соціально-економічної ситуації держави. Постійно діючий вплив цих загроз призводить до руйнування державного суверенітету. Аналіз соціально-економічної ситуації, що склалася в нашій державі, та моніторинг можливих тенденцій її розвитку вказують на те, що загрози економічній безпеці можна класифікувати за соціально-економічними напрямками розвитку держави:

- загрози макроекономічній стабільності;
- виробничо-технологічна небезпека;
- зовнішньоекономічна небезпека;
- продовольча небезпека;
- енергетична небезпека;
- фінансова небезпека;
- інформаційна небезпека;
- низька платоспроможність, зубожіння населення, а особливо в сільській місцевості;

– низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках;

– корупція та криміналізація економіки, нерівномірність соціально-економічного розвитку областей держави, міст, селищ та сіл;

– низький рівень розвитку інститутів формування та захисту державних інтересів;

– невідповідність рівня розвитку грошового господарства потребам реального сектору економіки [7, с. 483].

Загалом можна визначити, що економічна безпека – це стан захищеності національної економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз, процесів та факторів, що ставлять під загрозу її стабільний розвиток та економічну незалежність, готовність та здатність інститутів влади створювати механізми реалізації національних інтересів розвитку національної економіки як в самій державі, так і за її межами. Національна економічна безпека – це стан економіки країни в єдності її складових, а саме ринку й держави, а також їх взаємодії, що забезпечує ефективне протистояння можливим зовнішнім і внутрішнім загрозам в тісному зв'язку з безпекою її регіонів, галузей, підприємств і громадян.

Висновки. Таким чином, розглянувши економічну та юридичну концепцію економічної безпеки, ми зробили висновок, що державно-правове забезпечення економічної безпеки України – це система законодавчих, організаційно-правових, соціально-економічних, ідеологічних, політичних, військових, інформаційних характеристик, спрямованих на виявлення, попередження та локалізацію загроз економічній безпеці, реалізованих суб'єктами забезпечення економічної безпеки в межах повноправності, що покладаються на нині чинне законодавство країни, а також готовність і здатність інститутів влади розробити механізм реалізації стратегічних інтересів розвитку національної економіки як всередині країни, так і за її межами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2003. № 39. С. 351.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 92.
3. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 18 липня 1995 року № 532-95-п. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 10. С. 149–157.
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/201. Стратегічна панорама. 2015. № 1. С. 5–12.
5. Бакушевич В.П. Економічна безпека регіонів України: аналіз сучасного стану та можливості забезпечення. Логістика: Вісник ДУ «Львівська політехніка». 2001. № 1.
6. Кириченко О.А., Сідак В.С., Лаптев С.М. та ін. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія. Київ: УЕП «Крок», 2008. 401 с.

7. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика: збірник. Київ: Знання, КОО, 2004. 638 с.
8. Ковальчук А.Т., Матіос А.В. Фінансове право: проблеми розвитку та застосування: монографія / за заг. ред. Л.К. Воронової. Київ: Парламентське видавництво, 2010. 480 с.
9. Крутов В.В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва в Україні. Київ: Фенікс, 2008. 406 с.
10. Соскін О.І. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 1 (103). С. 47–55.
11. Федосов В.П., Опарін В.С., Львовичкін С.М. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 432 с.